

NĘDZNICZEK (76) *sb m*

e jasne.

sg N nędzniczek (60). ◊ *A* nędzniczka (5). ◊ *I* nędzniczki(e)m (1). ◊ *V* nędzniczku (1). ◊ *pl N* nędzniczku (1). ◊ *G* nędzniczko (2). ◊ *D* nędzniczko (1). ◊ *A* nędzniczki (2). ◊ *I* nędzniczki (1). ◊ *L* nędzniczko (1). ◊ *V* nędzniczku (1).

Sł stp, Cn brak, Linde XVI – XVII w.

Dem. od „nędznik”; hipokor. lub z neutralizacją tej funkcji (zwłaszcza w znaczu 4.) (76) :

1. *Od znaczu. ‘istota nieszczęśliwa’ (49) : LubPs Y5v; RejFig Cc2; (nagł) Sokoł ná ty co fwobodę záprzedáią. (-) WEy iáko ten nędzniczek/ fiedzi záflepiony/ Mogąc łoby powoli/ buiác ná wíze ftrony. RejZwierz 126; RejAp 36, 199v; to iest wielka rofkołz nafzá gdy nędzniczek drzy przed námi/ á my iż wzywamy nád nim zwirzchności fwey RejPos 85v, 68, 207, 218, 243v, 309, [310]v [2 r.], 343; Abowiem fłuchay iáko Pan do káždego wiernego fwego przez Proroka wołác raczy/ [...] Iż gdy záwoła do mnie nędzniczek czáfu káždego wćifnienia fwego/ ia pewnie ráthowác go mułzę RejZwierc 263.*

W funkcji przydawki orzekającej lub (w zbliżonej funkcji) z elipsą zaimka anaforycznego [określa podmiot] (27): Ptafzek pierze/ miód Pczołá/ á Woł noši rogi/ Gdy każą musi ie dáć nędzniczek vbogi. RejWiz 50, 22v, 71, 77, 103v; RejZwierz 128v; A Lázarz nędzniczek leżał iáko pies pod wćhodem RejPos 138v, 193, 322v; HistLan Bv; PaprPan Hh3.

~ W wypowiedziach osoby mówiącej o samej sobie (16): A tak czoż ia mam wdziałác vbogi nędzniczek Prawiem fie iuz vfrafował a w rołpaczym wzyfthek RejJóz F6; Oto yużem nędzniczek yeft ták vtrapyony/ A práwye od młodości z dułfe wylęknony LubPs T4, B5, D4, K3v, L4, O2 (12); RejWiz 193; RejFig Dd6v; RejPos 193. ~

W połączeniu szeregowym (1): Gdzye theż możelz nędzniczka/ profłaczka/ šírotkę/ wziác ná opiekę fwoię RejPos 171v.

W charakterystycznych połączeniach: nędzniczek chory, niewinny, strapion (utrapion) jest (2), udręczoney, uniżon jest, uzdrowiony; nędzniczek narzeka; nędzniczka wziác na opiekę; wzgardzac nędzniczkiem.

Wyrażenia: »nędzniczek prosty« (1): Albo też gdy biega s frebrną klatką około kościoła/ fwiece pali/ dzwony dzwoni/ z dział ftrzela/ á fpiewa non eft panis fed eft Deus/ iákoż tu nędzniczek profły nie ma temu wierzyć? RejAp 180.

»nędzniczek ubogi« [szyk 10:3] (13): RejJóz F6; Oto nędzniczek vbogi wzywał Páná tego/ A on go wyfłuchác raeżył z miłofierdzya fwego LubPs Iv, D4, K3v, bb6v; RejWiz 22v, 50, 71, 103v; RejFig Dd6v; RejZwierz 128v; RejAp 180; GosłCast 53.

Szereg: »niebożátko a nędzniczek« (1): Bo áćći fie ono niebożátko á on nędzniczek obronić nie może/ ktorego thy dawifz w niewinności iego/ ále Pan opowieda fie głošno/ iż fie chce mścić krzywdy iego. RejPos 253v.

W przen (1) : Iż ia nędzniczku chory ná ty rány twoie á ná ty frogie wrzody nie potrzebuię niczego infzego/ iedno miłofierdzia RejPos 327v.

2. *Od znac.* 'człowiek ubogi'; *pauper Pol Ant (13)* : *RejWiz* 122; *BibRadz Ps* 73/21; Prorocy wciąż/ abyś vbogiego/ wciążnionego wspomagał kędy mozełz/ sierotkę/ nędzniczką przyjął do siebie a na opatrzenie swoje. *RejPos* 194v, 192.

W połączeniu szeregowym (1): Bo patrząy iako sie obchodził z onymi Faryzeuszmi/ z onymi Doktory/ zonymi dąrmopychy/ [...] a podwyższał ony nędzniczki/ ony rybitwy/ ony tłuscze/ ony chore a zeszłe ludzi *RejPos* 305v.

W przeciwstawieniach: »nędzniczek ... bogacz, pan« (2): A cożci krzyw nędzniczek/ przecz nie bijełz páná *RejWiz* 172v; Tákże też zalię gdy vmrze nędzniczek/ ledwe iż sie kto znajdye iż go doprowadzi do grobu iego. A kiedy zalię vmrze bogacz iáki/ iuż tákíey pychy nie máłz ná świecie/ iákíey wymyślác nie będą około onego ciála nędznego iego. *RejPos* 243.

Przysłowie: Iedno vbożuchny a nędzniczek ten wszędy potłoczony leży. *RejZwierc* 191v.

Wyrażenia: »maluczki nędzniczek« (1): Day też Pánie ćierpliwość tym maluczkim v świata wzgąrdzonym nędzniczkom/ po ktorých świat depce *SkarKaz* 85b.

»ubogi (a. ubożuchny) nędzniczek« [*szyk 3:1*] (4): thák práwá zwikłáli/ Ze iuż iedno drugiemu wnet przeciwnie będzie/ A vbogi nędzniczek musi vpáść wżędzye. *RejWiz* 124, 123v, 139v; A to máłz przyczynę iedną/ czemu Pan niechciał sstępic do hárdego człowieka onego/ ácz był bárzo profzony: a do vbożuchnych nędzniczkow nie profzony sam przychodził *RejPos* 243v.

Szereg: »ubożuchny a nędzniczek« (1): *RejZwierc* 191v cf *Przysłowie*.

3. *Od znac.* 'człowiek niedoskonały, nic nie znaczący' (zwykle o człowieku wobec Boga) [*w tym: w V (1)*] (5) : Nuż też tedy nędzniczkowie [...] ząbiegamy a łzukamy a przypátruemy sie temu Pánu swoiemu *RejPos* 351v.

W funkcji przydawki orzekającej w wypowiedzi osoby mówiącej o samej sobie [w tym: określa podmiot (2), określa dopełnienie (1)] (3): O wżechmogący Boże a Oycze moy miłościwy/ weżrzyłz ná mię nędzniczką swoiego/ z wielmożności Máyełtatu Bołtwá twego świętego *RejPos* 202, 309v; O kázuiąc [!] to iáwnie/ [...] ielzche więcey przeciwko tey prawdzie/ ktorą ia też nędzniczek z drugimi/ z dąrowánia Bożego/ y piłząc y wciąż opowiedam. *CzechEp* *2v.

Szereg: »nędzniczek a prostaczek« (1): gdyż go [*Pana*] świat máło przed tym zá nędzniczką a zá prostaczką miał a práwie iako zá wzgąrdzonego v siebie *RejPos* 284v.

4. *Od znac.* 'człowiek niegodziwy, zły' (9) : *RejWiz* 163v; A iákíey też zalię rádości wżywáią wżyfy Anyeli [...] nie tylko nád wielkim pocżtem náwroconych: ále [...] nád namnieyżym nędzniczkiem ktory sie iedno vzna w vpádku swoim *RejPos* 29v, 115v, 247v, 330; *RejZwierc* 10v.

W funkcji przydawki orzekającej lub (w zbliżonej funkcji) z elipsą zaimka anaforycznego [określa podmiot] (3): o wdzyęcnełz to Pan pofelłtwo wlkázuie do niego/ by on iedno nędzniczek vmiał sie obáczyć w vpadku swoim *RejPos* 246.

~ *W wypowiedziach osoby mówiącej o samej sobie (2)*: Gdiżem oto ia nędzniczek zácżęł w łrogyey złości/ A mátká ma pocżęłá mię w mych grzechów łprośności *LubPs* N4; Tákciechmy w łrogin gniewie twym nędzniczkowie vłáli [...]. Składłes przed obliczym twoim náłze wżeteczne złości *LubPs* T6v. ~

W charakterystycznych połączeniach: nędzniczek obaczy się w upadku swoim (w obłądzeniu swoim) (3), upadnie (w grzechu swoim) (2), uzna się w upadku swoim.

Synonimy: 1. chudzinka, mizeraczek, nieboraczek; 2. chudziaszek, chudzinka, lichotka, ubożuchny; 3. prostaczek.

Cf NĘDZNIĄTKO

ZZa